

Юридичні науки

УДК 347.97/.99

Хмиз Мар'яна Василівна

доктор філософії в галузі права

Львівський університет бізнесу та права

Хмыз Марьяна Васильевна

доктор философии в области права

Львовский университет бизнеса и права

Khmyz Mariana

PhD in Law

Lviv University of Business and Law

ORCID: 0000-0003-3553-8022

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ
ПРОФЕСІЙНИХ СУДДІВ УКРАЇНИ**

**АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ
ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ СУДЕЙ УКРАИНЫ**

**TOPICAL ISSUES RELATED TO PROFESSIONAL DEVELOPMENT
OF PROFESSIONAL JUDGES OF UKRAINE**

Анотація. На основі вивчення і узагальнення судової практики України у статті розкрито актуальні питання щодо підвищення кваліфікації професійних суддів України, і на основі цього сформульовані відповідні висновки.

Ключові слова: суддя, суд, судова влада, підвищення кваліфікації суддів.

Аннотация. На основе изучения и обобщения судебной практики Украины в статье раскрыты актуальные вопросы повышения квалификации профессиональных судей Украины, и на основе этого

сформулированы соответствующие выводы.

Ключевые слова: судья, суд, судебная власть, повышение квалификации судей.

Summary. Based on the study and generalization of the judicial practice of Ukraine, the article reveals topical issues related to professional development of professional judges of Ukraine, and on this basis the relevant conclusions are formulated.

Key words: judge, court, judiciary, advanced training of judges.

Аналіз судової практики дає підстави стверджувати, що реформування в органах судової гілки влади не є можливим без удосконалення системи підвищення кваліфікації професійних суддів в Україні. Для забезпечення справедливого та неупередженого судочинства судді мають мати високий рівень кваліфікованості та професіоналізму, здійснювати судочинство, керуючись вимогами закону.

З огляду на зазначене вище, проблематика підвищення кваліфікації професійних суддів в Україні є на сьогодні однією із ключових, і тому лежить в основі цього дослідження.

Над проблемами підвищення кваліфікації суддів працювали та продовжують працювати такі науковці та практики-юристи як В. Городовенко, В. Гудима, В. Мартинюк, О. Сафонова, Р. Скриньковський, Д. Шпенюв та інші. Однак, враховуючи особливу актуальність проблематики підвищення кваліфікації суддів, не розкритими залишаються питання підвищення кваліфікації професійних суддів в Україні з позиції практики.

Так, О. Сафонова [1] у контексті дослідження особливостей підвищення кваліфікації і професійної підготовки суддів відзначає, що судді повинні проходити навчання з ціллю підвищення набутих, а також

освоєння нових знань, умінь та практичних навичок. З огляду на те, науковець стверджує, що підвищення кваліфікації суддів являє собою процес поглиблення теоретичних знань і удосконалення практичних умінь та навичок з ціллю підвищення рівня професійної відповідності посаді, яка обіймається. Окрім того, О. Сафонова наголошує, що підвищення кваліфікації суддів в Україні проходить у формах аудиторних занять, круглих столів, конференцій, а також дистанційного заняття. Не менш важливе значення для підвищення рівня кваліфікації суддів посідає залучення у навчальний процес інформаційно-комунікаційних технологій.

Д. Шпенюв [2] зазначає, що важливими напрямками підвищення кваліфікації суддів, а також набуття ними високого рівня професійної компетентності, є: а) напрямок покращення та розширення обсягу кваліфікаційних вимог (зокрема вимог стосовно морально-етичних якостей), що протиставляються до осіб, що претендують на посади суддів; б) напрямок покращення професійної підготовки у сфері вищої юридичної освіти для осіб, що претендують на посади суддів; в) напрямок підвищення рівня правосвідомості і професійної культури суддів, а також осіб, що претендують на посади суддів; г) напрямок удосконалення навчальних програм, а також навчального процесу щодо періодичного навчання, за якими передбачено підвищення кваліфікації суддів; д) напрямок розвитку та набуття нового практичного досвіду; е) напрямок проходження суддями обов'язкової періодичної атестації.

Окрім того, Д. Шпенюв [2] наголошує, що з ціллю підвищення рівня професійної кваліфікації суддів треба провести реформування вищої професійної освіти, яку здобувають особи, що претендують на посади суддів. Разом з тим, науковець зазначає, що розвиток форм, за якими передбачено підвищення рівня кваліфікації суддів, виступає важливим напрямком підвищення рівня їх професіоналізму і компетентності. З огляду на те, для забезпечення досягнення високого рівня професіоналізму

та кваліфікованості суддів необхідно проводити періодичну обов'язкову атестацію суддів для того, щоб оцінити рівень здобутих ними знань, умінь та практичних навичок.

Натомість В. Городовенко [3], розглядаючи особливості періодичного навчання суддів, стверджує, що з метою підвищення рівня кваліфікації професійних суддів в Україні необхідно сформувати та забезпечити реалізацію ефективної та водночас прогресивної системи підвищення кваліфікації суддів, що вже здійснюють судочинство в органах судової влади, тобто у судах. При цьому, навчання таких суддів має відбуватись за участю впровадження у навчальний процес різноманітних методик підготовки суддів, що активно застосовуються у провідних європейських та світових державах. Окрім того, важливу увагу слід приділити впровадженню інноваційних методик навчання суддів із використанням у процесі підготовки інноваційних та інформаційно-комунікативних навчальних засобів.

На важливості провадження міжнародних стандартів професійної підготовки у процес підвищення кваліфікації суддів наголошує В. Мартинюк [4]. На думку науковця, підвищити рівень довіри громадян до діяльності суддів та системи судових органів в Україні можна за рахунок забезпечення процесу безперебійного оновлення знань, умінь та практичних навичок за рахунок підготовки і підвищення рівня кваліфікації суддів.

Згідно статті 56 «Права та обов'язки судді» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [5] одним із обов'язків судді виступає систематичний розвиток професійних навичок та умінь, підтримання належного рівня кваліфікації, який є необхідний для виконання ним повноважень у суді, в якому він обіймає посаду.

Відповідно до статті 89 «Підготовка судді для підтримання його кваліфікації» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [5] для

підтримання кваліфікації на належному рівні суддя зобов'язується проходити підготовку у Національній школі суддів України не менше, аніж один раз на три роки. Тривалість підготовки не може бути менша за 40-к академічних годин в період трьох кожних років перебування судді на посаді. Підтримання кваліфікації судді Національною школою суддів України проводиться з метою удосконалення знань, умінь та навичок у відповідності до одержаного досвіду роботи, рівня та спеціалізації суду, в якому такий суддя виконує службові обов'язки, а також, опираючись на індивідуальні потреби такого судді. З метою підготовки судді у контексті підтримання на належному рівні його кваліфікації Національна школа суддів України проводить організацію тренінгів, участь у яких є обов'язковою та входить у рамки програми підготовки.

З огляду на важливість та водночас обов'язковість підвищення рівня кваліфікації, суддя має регулярно та протягом періоду перебування на службі проходити оцінювання з ціллю встановлення своїх індивідуальних потреб у професійній діяльності та їх задоволення у контексті стимулювання до підтримки кваліфікації на належному рівні професійного зростання [5].

Оцінювання суддів у контексті підвищення рівня їх кваліфікації проводять (згідно статті 90 «Завдання та порядок регулярного оцінювання судді» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [5]): а) викладачі Національної школи суддів України, які за підсумками підготовки таких суддів оцінюють їх методом заповнення відповідної анкети; б) інші судді відповідних судів методом заповнення відповідної анкети; в) безпосередньо судді, які проводять самооцінку, заповнюючи відповідну анкету; г) громадські об'єднання внаслідок проведення незалежного оцінювання рівня виконання судьями професійних обов'язків.

Що стосується оцінювання суддів, яке проводять викладачі Національної школи суддів України, то після кожного тренінгу, за якими

передбачається відповідний етап підготовки суддів, викладачі заповнюють стосовно кожного судді спеціальну анкету оцінювання, основними пунктами якої є [5]: а) безпосередньо оцінка (яка виставляється за рівень оволодіння суддями знаннями, уміннями та навичками; своєчасність та акуратність у виконанні завдань; аналітичні здібності та здатність об'єктивно оцінювати інформацію; уміння будувати взаємовідносини із колегами у випадках ведення переговорів, праці у команді чи під тиском; набуті комунікативні навички, зокрема навички складення документів, навички усного мовлення); б) рекомендації суддям стосовно напрямків їх професійного самовдосконалення чи проходження додаткового навчання.

Після того як судді завершили участь у відповідному навчальному тренінгу, Національна школа суддів України повинна ознайомити таких суддів із анкетною, за результатами заповнення якої їх оцінюватиметься, не пізніше 5-ти днів із моменту завершення участі. Судді мають право на внесення особистих заперечень стосовно результатів оцінювання, але в період 10-ти днів після того, як вони отримали таку анкету. У випадку наявності заперечень суддів стосовно результатів оцінювання, представлених у анкеті, викладач має право на заповнення нової анкети оцінювання у період 5-ти наступних днів. Така анкета, а також анкета заперечень судді і анкета оцінювання, що представляється за результатами проходження кожного тренінгу, прикріплюються як документи до суддівського дос'є [5].

Акцентуючи увагу на оцінюванні суддів, яке проводять громадські об'єднання, то такі об'єднання мають право на організацію незалежного оцінювання рівня виконання професійних обов'язків суддів у відкритих судових засіданнях. Результати незалежного оцінювання стосовно рівня виконання професійних обов'язків суддями у судових засіданнях фіксуються у анкетах, у яких міститься інформація щодо: а) тривалості розгляду судових справ; б) дотримання суддями правил судочинства; в)

дотримання прав учасників судових процесів; г) рівня культури спілкування; д) рівня неупередженості; е) поведінки; є) наявності зауважень тощо. Така анкета, яку заповнюють громадські об'єднання за результатами проведення незалежного оцінювання, може бути зарахована як документ до суддівського досьє [5].

Алгоритм процесу оцінювання, методологія оцінювання та самооцінювання затверджуються Вищою кваліфікаційною комісією суддів України [5].

Треба зауважити, що одними із ключових завдань Національної школи суддів України виступають: а) проведення періодичного навчання суддів з ціллю підвищення рівня їх кваліфікації; б) проведення навчальних курсів, що визначаються дисциплінарним чи кваліфікаційним органами з ціллю підвищення рівня кваліфікації суддів, що тимчасово є відстороненими від здійснення правосуддя; в) підготовка працівників апаратів судів, а також підвищення рівня їх кваліфікації (відповідно до статті 105 «Завдання Національної школи суддів України» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [5]).

Питання підвищення кваліфікації суддів в Україні, окрім Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [5] також регламентуються і міжнародними документами. Так, відповідно до принципу 10 «Кваліфікація, підбір і підготовка» Основних принципів незалежності судових органів [6], особи, які виконуватимуть обов'язки, передбачені посадою судді, мають мати високий рівень моральних якостей та значні здібності і відповідний рівень кваліфікації у сфері права.

Своєю чергою, у Бангалорських принципах поведінки суддів [7] зазначено, що судді повинні використовувати усі наявні можливості для підвищення рівня кваліфікації. Так, згідно принципу 6.3. судді повинні вживати розумні заходи з метою збереження і розширення особистих знань, покращення практичного досвіду і якостей, які є необхідними для

належного виконання ними обов'язків, передбачених посадою судді, із використанням на цій основі різноманітних навчальних засобів, а також інших можливостей.

У ході підвищення рівня кваліфікації суддів в Україні потрібно також опиратись на положення такого міжнародного документу, як Висновок № 4 (2003) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи про належну початкову підготовку та підвищення кваліфікації суддів на національному та європейському рівнях. [8]. Так, цим документом, зокрема розділом IV «Підвищення кваліфікації», передбачено, що судді, незважаючи на одержані базові знання, передбачені посадою судді, повинні проходити постійне навчання і підготовку впродовж терміну перебування на посаді.

Важливими засадами успішної підготовки суддів, за якою передбачено здобуття високого рівня кваліфікації, виступають [8]: 1) перш за все, добровільна участь суддів у підготовці; 2) мотивація суддів до участі у курсах підвищення кваліфікації; 3) зосередження навчальних програм на питаннях, пов'язаних безпосередньо із реалізацією суддівських функцій; 4) формування сприятливого навчального середовища, у якому судді різних рівнів мали б можливість обмінюватись набутим практичним досвідом; 5) належне фінансове забезпечення процесу підготовки суддів тощо.

Розглядаючи особливості підвищення кваліфікацій суддів з точки зору практичного підходу, то насамперед виникає потреба у представленні плану навчальної підготовки суддів, основним завданням реалізації якого виступає підвищення рівня кваліфікації таких суддів. Так, календарним планом дистанційного навчання суддів з метою підвищення рівня їхньої кваліфікації на 2021 рік [9] передбачено реалізувати 37-м навчальних заходів, які проводять відділ підготовки суддів Національної школи суддів України та відділ підготовки викладачів (тренерів) Національної школи

суддів України. У кожному навчальному заході бере участь обмежена та необмежена кількість суддів місцевих загальних судів, судів загальної юрисдикції, господарських судів та адміністративних судів.

Серед важливих навчальних заходів, у яких кількість суддів як учасників є необмеженою, є такі навчальні заходи, як [9]: 1) «Застосування Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини в цивільному судочинстві»; 2) «Застосування Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини для суддів адміністративних судів»; 3) «Застосування Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини. Досудове розслідування»; 4) «Застосування Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини. Судовий розгляд».

Таким чином, за результатами проведеного аналізу наукових праць та джерел [1–17], визначено, що проблематика підвищення кваліфікації професійних суддів в Україні є однією із найбільш актуальних на сьогодні. З'ясовано, що правові засади підвищення кваліфікації суддів регламентуються нормами Закону України «Про судоустрій і статус суддів», а також таких міжнародних документів, як Основні принципи незалежності судових органів, Бангалорські принципи поведінки суддів, Висновок № 4 (2003) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи про належну початкову підготовку та підвищення кваліфікації суддів на національному та європейському рівнях. Встановлено, що судді в період перебування на посаді повинні постійно оновлювати знання та вміння, а також здобувати нові практичні навички з метою здійснення справедливого та неупередженого правосуддя і підвищення рівня довіри громадян до діяльності судових органів.

Література

1. Сафонова О. Ю. Підвищення кваліфікації та професійна підготовка суддів: концепція дискурсу // Актуальні проблеми держави і права. 2015. Вип. 75. С. 217–224. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2015_75_35 (дата звертання: 01.06.2021 р.).
2. Шпенюк Д. Ю. Шляхи підвищення рівня кваліфікації та компетентності суддів в Україні // Форум права. 2017. № 1. С. 205–211. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2017_1_35 (дата звертання: 01.06.2021 р.).
3. Городовенко В. Періодичне навчання суддів та координаційні практики. Слово Національної школи суддів України. 2014. № 1. С. 116–121. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cln_2014_1_19 (дата звертання: 01.06.2021 р.).
4. Мартинюк В. Міжнародні стандарти професійної підготовки та компетентності судді // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. 2019. № 23. С. 158–162. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/217> (дата звертання: 01.06.2021 р.).
5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звертання: 01.06.2021 р.).
6. Основні принципи незалежності судових органів: Схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада та 13 грудня 1985 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_201#Text (дата звертання: 01.06.2021 р.).
7. Коментарі щодо Бангалорських принципів поведінки суддів:

- Неофіційний переклад українською мовою здійснено в рамках канадсько-українського Проекту підтримки судової реформи, який фінансується Урядом Канади через Міністерство міжнародних справ, вересень 2007 р. URL: <http://rsu.gov.ua/uploads/article/komentari-bangalorski-9818bfbb11.pdf> (дата звертання: 01.06.2021 р.).
8. Висновок № 4 (2003) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо незалежної підготовки та підвищення кваліфікації суддів на національному та регіональному рівнях, м. Страсбург, 27 листопада 2003 року, документ N CCJE (2003), op. N 4. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU03410> (дата звертання: 01.06.2021 р.).
  9. Календарний план дистанційного навчання суддів з метою підвищення рівня їхньої кваліфікації на 2021 рік: Затверджено Наказом Національної школи суддів України. URL: http://sdn.nsj.gov.ua/pluginfile.php/13578/mod_resource/content/11/КП%20Одистанційного%20навчання%202021%20рік%20на%20затвердження.pdf (дата звертання: 01.06.2021 р.).
  10. Слободяник Н. С. Розвиток демократичних засад у формуванні суддівського корпусу в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса. 2019. 236 с.
  11. Кухта М. М. Конституційно-правові засади формування корпусу професійних суддів: порівняльно-правове дослідження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет». Ужгород, 2019. 189 с.
  12. Прилуцький С. В. Формування корпусу професійних суддів України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2003. 223 с.
  13. Скомороха Л. В. Конституційно-правові аспекти формування

- професійного суддівського корпусу в Україні: сутність, механізм реалізації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ, 2010. 20 с.
14. Овсяннікова О. Професійна етика суддів та працівників суду як чинник, що впливає на формування громадської думки. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 8. С. 196–200.
15. Меліхова Ю. А. Морально-професійна культура судді як філософсько-правова проблема: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12. Харків, 2013. 19 с.
16. Система оцінки якості роботи суду: стандарти, критерії, показники та методи: Розроблено та рекомендовано робочою групою з розробки системи оцінювання якості роботи суду за підтримки проекту USAID “Справедливе правосуддя”. Київ, 2015. URL: <https://court.gov.ua/userfiles/sors15.pdf> (дата звертання: 01.06.2021 р.).
17. Гудима В. В., Скриньковський Р. М. Особливості здійснення спеціальної підготовки кандидатів на посади суддів у Національній школі суддів України // Міжнародний науковий журнал “Інтернаука”. 2021. №7(107). С. 92–99. doi: <https://doi.org/10.25313/2520-2057-2021-7-7329>.